

Warszawa, dnia 14.05. 2014 r.

Pan
Piotr Zientarski
Przewodniczący Komisji Ustawodawczej
Senatu Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Przewodniczący

W nawiązaniu do pisma z dnia 24 kwietnia 2014 r. nr BPS/KU-034/617/12/14, przy którym przekazano *projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw*, uprzejmie przedstawiam następujące stanowisko.

Na wstępie zauważyć trzeba, iż przy ocenie rozwiązań przyjętych w *projekcie* konieczne jest odniesienie się do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 października 2013 r., sygn. K 32/11 (OTK ZU nr 7/A/2013, poz. 98).

Wyrokiem tym Trybunał Konstytucyjny orzekł, iż:

„1) art. 81 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, ze zm.) w zakresie, w jakim nie przewiduje sądowej kontroli zarządzenia prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu dla oskarżonego, który złożył wniosek w trybie art. 78 § 1 ustawy - Kodeks postępowania karnego, jest niezgodny z art. 42 ust. 2 w związku z art. 45 ust. 1 i z art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Art. 78 § 2 ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim nie przewiduje zaskarżenia postanowienia sądu o cofnięciu wyznaczenia obrońcy z urzędu, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 42 ust. 2 Konstytucji.”. Trybunał postanowił umorzyć postępowanie w pozostałym zakresie na podstawie art. 39 ust. 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym, ze względu na zbędność wydania wyroku.

Postępowanie w sprawie K 30/11 zostało zainicjowane wnioskiem Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej: RPO), który zwrócił się do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności z Konstytucją dwóch przepisów *ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego* (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm., dalej: k.p.k.), tj. art. 81 § 1 w zakresie, w jakim przepis ten nie przewiduje zaskarżenia zarządzenia prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu przez stronę, która złożyła wniosek w trybie art. 78 § 1 k.p.k., oraz art. 78 § 2 k.p.k. w zakresie, w jakim przepis ten nie przewiduje zaskarżenia postanowienia sądu o cofnięciu wyznaczenia obrońcy z urzędu. Wzorcami kontroli kwestionowanych przepisów k.p.k. uczyniono art. 45 ust. 1 w związku z art. 42 ust. 2 oraz art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji.

Kwestionowane rozstrzygnięcia dotyczyły zatem warunków wyznaczania obrońcy z urzędu (art. 81 § 1 k.p.k.) oraz okoliczności, w jakich oskarżony może zostać pozbawiony prawa do korzystania z tak wyznaczonego obrońcy (art. 78 § 2 k.p.k.). Podniesione przez RPO zarzuty związane były z brakiem w kwestionowanych przepisach mechanizmu weryfikacji i merytorycznej kontroli przewidzianych w nich rozstrzygnięć.

W uzasadnieniu cytowanego wyroku Trybunał Konstytucyjny, dokonując kontroli zgodności art. 81 § 1 k.p.k. z art. 42 ust.2 w zw. z art. 45 ust. 1 i z art. 78 Konstytucji, wskazał m.in., że przysługujące każdemu prawo do obrony w procesie karnym ma wymiar materialny i formalny. Materialny aspekt prawa do obrony odnosi się do wszystkich gwarancji procesowych umożliwiających podejrzanemu lub oskarżonemu prezentowanie własnego stanowiska. Obejmuje m.in. prawo wglądu w akta, możliwość składania wniosków dowodowych czy też prawo odmowy składania wyjaśnień. Elementem tak szeroko rozumianej materii prawa do obrony jest również jej formalny aspekt związany ściśle z prawem do korzystania z pomocy obrońcy, a więc profesjonalnego pełnomocnika zapewniającego ochronę interesów oskarżonego. Dotyczy to zarówno obrońcy z wyboru, jak i wskazanego w toku postępowania obrońcy z urzędu.

Trybunał stwierdził, że ocena mechanizmu procesowego określonego w kwestionowanym przepisie przez pryzmat konstytucyjnych gwarancji prawa do obrony (określonych w art. 42 ust. 2 Konstytucji) prowadzi do wniosku,

iż wyznaczenie obrońcy z urzędu - niezależnie od tego, czy dokonywane jest w ramach obrony obligatoryjnej na podstawie art. 79 § 1 i 2 oraz art. 80 k.p.k., czy też na podstawie art. 78 § 1 k.p.k. - jest rozstrzygnięciem o sposobie korzystania przez oskarżonego z prawa do obrony. Prezes sądu właściwego do rozpatrzenia sprawy, działając na podstawie art. 81 § 1 k.p.k., decyduje zatem o realizacji jednego z praw podmiotowych oskarżonego. Chodzi tu o prawo podmiotowe mające swoje źródło w art. 42 ust. 2 Konstytucji. Każde rozstrzygnięcie podejmowane na podstawie art. 81 § 1 k.p.k. należy odczytywać w kontekście realizacji konstytucyjnego prawa podmiotowego, a w szczególności w perspektywie prawa do korzystania z obrońcy z urzędu na zasadach określonych w ustawie, wyrażonego w art. 42 ust. 2 zdaniu drugim Konstytucji.

Trybunał podkreślił, że bezpośrednie powiązanie faktu przyznania, bądź odmowy przyznania, obrońcy z urzędu oskarżonemu, występującemu z wnioskiem w trybie art. 78 § 1 k.p.k., z treścią prawa do obrony (art. 42 ust. 2 Konstytucji) oznacza, iż rozstrzygnięcie prezesa sądu określa sposób realizacji konstytucyjnego prawa podmiotowego w trakcie konkretnego postępowania karnego. Orzeczenie o przyznaniu bądź odmowie przyznania obrońcy z urzędu oskarżonemu występującemu z wnioskiem w trybie art. 78 § 1 k.p.k. jest „sprawą” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji

Rozstrzygnięcie podejmowane na podstawie art. 81 § 1 k.p.k. musi tym samym stać się przedmiotem oceny dokonywanej przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (art. 45 ust. 1 Konstytucji). Wiąże się to z koniecznością takiego ukształtowania procedury, aby sąd miał możliwość wypowiedzenia się na temat przyznania obrońcy z urzędu w sytuacji, w której oskarżony nie będzie w stanie ponieść kosztów obrony z wyboru bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. Orzeczenie w tym zakresie musi należeć do sądu. Trybunał stwierdził, że wymóg ten nie został zrealizowany przez zaskarżone przepisy, gdyż rozstrzygnięcie podejmowane na podstawie art. 81 § 1 w związku z art. 78 § 1 k.p.k. pozostawione zostało poza zakresem kompetencji sądu w rozumieniu konstytucyjnym. Wyznaczenie obrońcy z urzędu niezamożnemu oskarżonemu należy do kompetencji prezesa sądu właściwego do rozpoznania sprawy, a wydane przez niego rozstrzygnięcie nie podlega

kontroli sądu. Zwrócono przy tym uwagę, że prezes sądu ma co prawda szczególny status z uwagi na powierzone mu zadania administracyjne i orzecznicze, lecz z oczywistych względów nie może być utożsamiany z sądem w rozumieniu konstytucyjnym.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził ponadto, że rozstrzygnięcie w sprawie wyznaczenia obrońcy z urzędu w związku z wnioskiem złożonym przez oskarżonego w trybie art. 78 § 1 k.p.k. powinno podlegać weryfikacji sądowej, zgodnie z wymogami art. 45 ust. 1 oraz art. 78 Konstytucji. Brak jest bowiem szczególnych okoliczności legitymowanych konstytucyjnie, które uzasadniałyby ewentualne odstępstwo od zaskarżalności tychże rozstrzygnięć. W uzasadnieniu omawianego wyroku zwrócono przy tym uwagę, że, z punktu widzenia oskarżonego, rozstrzygnięcie o ewentualnym przyznaniu obrońcy z urzędu istotnie określa sposób prowadzenia obrony w jej formalnym znaczeniu. Rozstrzygnięcie dotyczące „prawa ubogich” w oczywisty sposób dotyka sfery obrony w znaczeniu formalnym, wiążąc się ściśle z ekonomicznym aspektem realizowania tego prawa. Niedopuszczalność zastosowania wyjątku od zasady zaskarżalności względem rozstrzygnięcia podejmowanego na podstawie art. 81 § 1 w związku z art. 78 § 1 k.p.k. związana jest ponadto z samym sposobem wyznaczania obrońcy z urzędu. Rozstrzygnięcie tej kwestii dokonywane jest jednoosobowo przez prezesa sądu właściwego do rozpoznania sprawy, który musi uprzednio ocenić spełnienie materialnej przesłanki należytego wykazania braku możliwości ponoszenia kosztów obrony przez oskarżonego. Kryteria dokonywanej w tym zakresie oceny nie zawsze są zaś jasno określone.

W konsekwencji, w odniesieniu do art. 81 § 1 k.p.k. Trybunał Konstytucyjny uznał, że niezgodne z wzorcami z art. 42 ust. 2 w zw. z art. 45 ust. 1 oraz z art. 78 Konstytucji jest takie ukształtowanie procedury karnej, w której pominięto udział sądu w rozstrzyganiu o realizacji przez oskarżonego przysługującego mu konstytucyjnego prawa do obrony. Kwestia przyznania, bądź odmowy przyznania, obrońcy z urzędu niezamożnemu oskarżonemu została bowiem w całości pozostawiona poza merytoryczną kontrolą sądu.

Podkreślić w tym miejscu trzeba, iż Trybunał stwierdził, że, „przesądając o konieczności stworzenia mechanizmu zaskarżalności rozstrzygnięć podejmowanych na podstawie art. 81 § 1 w związku z art. 78 § 1 k.p.k., Trybunał Konstytucyjny nie wypowiedział się w tym miejscu o tym, jaki model ich weryfikacji należy zastosować. W tym kontekście aktualny pozostaje pogląd przyjęty w orzecznictwie Trybunału, że „konstytucyjna kwalifikacja konkretnych środków zaskarżenia pozostawionych przez prawodawcę do dyspozycji strony uwzględniać musi całokształt unormowań determinujących przebieg danego postępowania. W szczególności konieczne jest zarówno odniesienie do rodzaju sprawy rozstrzyganej w danym postępowaniu, struktury i charakteru organów podejmujących rozstrzygnięcie, jak i wreszcie konsekwencji oddziaływania innych zasad i norm konstytucyjnych, w szczególności zaś konstytucyjnej zasady prawa do sądu” (patrz - wyrok z 16 listopada 1999 r., sygn. SK 11/99, OTK ZU nr 7/1999, poz. 158 oraz wyroki z: 18 kwietnia 2005 r., sygn. SK 6/05, OTK ZU nr 4/A/2005, poz. 36; 13 lipca 2009 r., sygn. SK 46/08, OTK ZU nr 7/A/2009, poz. 109; 12 stycznia 2010 r., sygn. SK 2/09, OTK ZU nr 1/A/2010, poz. 1)”.

Uzasadniając stanowisko dotyczące niezgodności art. 78 § 2 k.p.k. z art. 78 w zw. z art. 42 ust. 2 Konstytucji Trybunał Konstytucyjny odwołał się do przytoczonej wcześniej argumentacji dotyczącej niekonstytucyjności art. 81 § 1 k.p.k. Podkreślił przy tym, że cofnięcie wyznaczenia obrońcy z urzędu na podstawie art. 78 § 2 k.p.k. dotyczy kwestii mającej zasadnicze znaczenie z punktu widzenia realizacji przez oskarżonego przysługującego mu prawa do obrony w procesie karnym. Determinuje bowiem sytuację procesową oskarżonego, przesądając o konieczności zmiany sposobu korzystania przez niego z gwarancji prawa do obrony w znaczeniu formalnym. W sytuacji braku wyznaczenia obrońcy z wyboru oraz cofnięcia wyznaczenia obrony z urzędu oskarżony musi samodzielnie przedstawiać przed sądem swoją sprawę. Tym samym orzeczenie sądu, wydane na podstawie art. 78 § 2 k.p.k., oddziałuje bezpośrednio na tę sferę uprawnień oskarżonego, które wynikają z gwarancji prawa do obrony (art. 42 ust. 2 Konstytucji). Powinna ona zatem podlegać merytorycznej weryfikacji i nie może być objęta wyjątkiem, o którym mowa w art. 78 zdaniu drugim Konstytucji.

Wydaje się, że proponowane w projekcie rozwiązania, dotyczące nowelizacji k.p.k., są zgodne ze standardami konstytucyjnymi. W szczególności wprowadzają mechanizmy zapewniające realizację konstytucyjnych gwarancji prawa do obrony (art. 42 ust. 2 Konstytucji), prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji) oraz zasady zaskarżalności rozstrzygnięć w postępowaniu przed organami państwa (art. 78 ustawy zasadniczej), których to standardów nie spełniały przepisy uznane za niekonstytucyjne cytowanym wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego.

Zauważyć w związku z tym należy, że w przepisach art. 78 § 2 i art. 81 § 1 k.p.k., w ich brzmieniu proponowanym w *projekcie* (art. 1), wprowadzono prawo do zażalenia na postanowienie sądu o cofnięciu wyznaczenia obrońcy z urzędu oraz na zarządzenie prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu.

Podkreślić przy tym trzeba, że rozwiązanie przyjęte w proponowanym brzmieniu art. 81 § 1 k.p.k. zapewnia kontrolę rozstrzygnięcia prezesa sądu, dotyczącego odmowy wyznaczenia oskarżonemu obrońcy z urzędu, przez niezawisły sąd, w konstytucyjnym rozumieniu tego pojęcia.

Wydaje się nie budzić także zastrzeżeń konstytucyjnych projektowana w art. 2 nowelizacja art. 23 *ustawy z dnia 21 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia* (Dz. U. z 2013 r., poz. 395 z późn. zm.). W tym zakresie przyjęte rozwiązanie nawiązuje do proponowanej regulacji dotyczącej zmiany brzmienia art. 81 § 1 k.p.k., która, jak już wskazano, spełnia standardy konstytucyjne.

Proponowana w art. 3 *projektu* zmiana brzmienia art. 1 pkt 23 oraz uchylenie art. 1 pkt 24 i art. 18 pkt 6 *ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. z 2013 r., poz. 1247, dalej: *ustawa nowelizująca*), która to ustawa ma wejść w życie od dnia 1 lipca 2015 r. - mieszczą się w zakresie dopuszczalnej swobody regulacyjnej ustawodawcy i nie prowadzą do naruszenia konstytucyjnie chronionych wartości.

Zauważyć wypada, że w ustawie nowelizującej przyjmuje się rozwiązanie, zgodnie z którym w przedmiocie wniosku o wyznaczenie obrońcy, zgłoszonego w trybie art. 78 § 1 k.p.k., rozstrzygać ma prezes sądu lub referendarz sądowy. Równocześnie zmianie ulegnie zakres stosowania art. 78 § 1 k.p.k. Zgodnie z ustawą nowelizującą, art. 78 § 1 k.p.k. będzie dotyczył jedynie prawa do żądania wyznaczenia

obrońcy z urzędu przez osobę niezamożną, przeciwko której prowadzone jest postępowanie przygotowawcze. Natomiast na etapie postępowania sądowego podstawę do wystąpienia z takim wnioskiem stanowią przepisy art. 80a § 1 – 3 k.p.k. (dodane ustawą nowelizującą). Zgodnie z art. 80a § 1 k.p.k., jedyną przesłanką wyznaczenia obrońcy z urzędu będzie złożenie stosownego wniosku przez oskarżonego, który nie ma obrońcy z urzędu. Podobnie, w art. 80a § 2 k.p.k., uregulowana została kwestia wyznaczenia obrońcy z urzędu w celu dokonania określonej czynności procesowej w toku postępowania sądowego. Przepis art. 80a § 3 k.p.k. stanowi zaś, że „ponowne wyznaczenie obrońcy w trybie, o którym mowa w § 2 i 3, jest dopuszczalne jedynie w szczególnie uzasadnionych przypadkach”.

W szczególności wydaje się, że proponowane w *projekcie* (art. 3 pkt 1a) zmiany brzmienia, dodanego przez art. 1 pkt 23 ustawy nowelizującej, przepisu art. 80a k.p.k. – polegające na przyznaniu uprawnienia do wyznaczenia obrońcy z urzędu jedynie prezesowi sądu albo sądowi i pozbawieniu tej kompetencji referendarza sądowego (§ 1) oraz dodaniu w art. 80a k.p.k. § 4, przewidującego prawo do zaskarżenia decyzji o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu – mieszczą się w konstytucyjnych standardach.

Również pozostałe przepisy projektowanej ustawy zdają się nie budzić wątpliwości co do zgodności z ustawą zasadniczą.

Z uwagi na powyższe, przedłożony do oceny *projekt* zasługuje na akceptację.

Z pozdrowieniami

WZ PIERWSZY ZASTĘPCA
PROKURATORA GENERALNEGO

Marck Jamłogowicz